

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Capitularia Regvm Francorvm

Additae sunt Marculfi monachi & aliorum formulae veteres, & Notae
doctissimorum virorum

Baluze, Etienne

Parisiis, 1677

Karoli M. capitularia quinque incerti anni.

urn:nbn:de:hbz:466:1-19366

suus senior per sacramentum eum liberet.

XLV. Si cuius puellam sponfatam alius priferit, solidos ducentos componere faciat, in fredo solidos sexaginta.

XLVI. Si fur de septem latrocinis comprobatus fuerit, exiet ad iudicium. Si

ibi incenderit, tradant eum ad mortem. Et postea quam ad iudicium ambulaverit, si ibi non incenderit, tunc liceat suo seniori vvadio suo illum adhrare & pro eo emendare ac de morte liberare.

E X P L I C I T.

A D M O N I T I O

De quinque sequentibus Capitularibus.

CAPITVLARIA quinque quæ sequuntur, sunt quidem Karoli Magni, adeoque inter ceteras ejus constitutiones referri debent. Sed quoniam assequi conjectura non potuimus ad quem quaque annum referenda essent, ad postrema Karoli tempora retulimus.

CAPITVLARE PRIMVM INCERTI ANNI

Nunc primùm editum ex schedis doctissimi viri Jacobi Sirmondi Societatis Iesu.

I. Vt eorum qui ad ordinandum veniunt fides & vita & scientia prius ab Episcopo discutiatur.

II. Vt fugitivi Clerici & peregrini à nullo recipiantur sine commendatitiis literis.

III. Vt Presbyteri, Diaconi, vel ceteri Clerici mulierem extraneam in domo sua non habeant.

IV. Vt monachi & Clerici tabernas non ingrediantur edendi vel bibendi causa.

V. Vt ignota angelorum nomina nec fingantur nec nominentur.

VI. Vt mulieres ad altare non ingrediantur.

VII. Vt canonici libri tantùm legantur in Ecclesia.

VIII. Vt nullus per pecuniam ordinetur.

IX. Vt monachus vel Clericus ad secularia negotia non transeat.

X. Vt Clerici de civitate ad civitatem non transmigrentur.

XI. Vt nullus absolutè ordinetur.

XII. Vt Clerici & monachi in suo proposito permaneant.

XIII. Vt Clerici inter se negotium habentes à suo Episcopo dijudicentur, non à secularibus.

XIV. Vt Clerici & monachi insidias contra pastorem suum non faciant.

XV. Vt loca quæ semel Deo dedicata sunt ut monasteria sint maneant perpetuò monasteria, nec possint ultra fieri secularia habitacula.

XVI. Vt nullus Presbyter contra suum Episcopum superbire audeat.

XVII. Vt Clerici ecclesiastici ordinis, si culpam incurrerint, apud ecclesiasticos judicentur, non apud seculares.

XVIII. Vt qui commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat. Si speciem aliam, eandem speciem quantum dederit accipiat.

XIX. Vt ante viginti quinque annos ætatis nec Diacones ordinentur nec virgines consecrentur.

XX. Vt virgines Deo sacratæ simul habitantes invicem se custodiant, nec passim vagando Ecclesiæ lædant existimationem.

XXI. Vt falsæ nomina martyrum non venerentur.

XXII. Vt nec uxor à viro dimissa alium accipiat vivente viro suo, nec vir aliam accipiat vivente uxore priore.

XXIII. Vt ecclesiastica jejunia sine necessitate rationabili non solvantur.

XXIV. Vt nullatenus Presbyter ante trigésimum ætatis suæ annum ordinetur.

XXV. Vt nulli sacerdotum liceat ignorare sanctorum canonum instituta.

XXVI. Vt nullus Episcopus ad clericatus officium servum alterius sine domini sui voluntate promovere præsumat.

XXVII. Vt Episcopi & reliqui sacerdotes canonicè bene intelligant & secundum canonicam institutionem vivant.

XXVIII. Vt Episcopi diligenter discutiant per suas parochias Presbyteros eorum fidem, baptisma, & Missarum celebrationes, & ut fidem rectam teneant, & baptisma catholicum observent, & Missarum preces bene intelligant, & ut psalmi dignè secundum modulationes verbum modulentur.

XXIX. Vt fides catholica ab Episcopis & Presbyteris diligenter legatur & omni populo prædicetur. Et dominicam orationem ipsi intelligant & omnibus prædicent intelligendam, ut quisque sciat quid petat à Deo.

XXX. Vt omnis populus Christianus fidem catholicam & dominicam orationem memoriter teneat.

XXXI. Vt inter Episcopos, Abbates, Comites, Iudices, & omnes ubique seu majores seu minores personas pax sit & concordia & unanimitas, quia nihil Deo sine pace placet.

XXXII. Vt Abbates canonici canones intelligant & canones observent, & Clerici canonici secundum canones vivant.

XXXIII. Vt Abbates regulares & monachi regulam intelligant & secundum regulam vivant.

XXXIV. Vt Abbatissa canonicæ & sanctimonialis canonicè secundum canones vivant, & claustra earum ordinabiliter composita sint.

XXXV. Vt Abbatissa regulares sanctimonialis in monachico proposito existentes regulam intelligant & regulariter vivant, & claustra earum rationabiliter disposita sint.

XXXVI. Vt Ecclesia Dei suum habeat honorem, simul & altaria secundum suam dignitatem venerentur. Et non sit domus Dei & altaria sacra pervia canibus.

Tom. I.

Et ut secularia negotia vel vaniloquia in Ecclesiis non agantur.

XXXVII. Vt Presbyteri & Diacones vel reliqui Clerici arma non portent, sed confidant in defensione Dei quam in armis.

XXXVIII. Vt quibus data est potestas judicandi justè vel judicent, non muneribus, quia munera excœcant corda prudentium. Et ut iudices jejuni causas judicent & discernant.

XXXIX. Vt omnes caveant perjurium, non solum in sancto evangelio, vel in altare, seu in sanctorum reliquiis, sed & in communi loquela. Et ut qui in sanctis habet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honestate & timore Dei. Et qui semel perjuratus fuerit, nec testis sit post hæc, nec in sua causa nec in alterius jurator existat.

XL. Vt nemo sit qui ariolos sciscitetur vel somnia observet vel ad auguria intendat. nec sint malefici, nec incantatores, nec phitones, nec cauculatores, nec tempestarij, vel obligatores. Et ubicunque sunt, emendentur vel damnentur.

XLI. Vt observationes quas stulti faciunt ad arbores vel petras vel fontes, ubicunque inveniuntur, tollantur & destruantur.

XLII. Vt homicidia infra patriam nec causa ultionis nec avaritiæ nec latrocinandi non faciant. Et non occidatur homo nisi lege jubente.

XLIII. Vt furta & injusta connubia & illicitæ causæ prohibeantur.

XLIV. Vt æquales mensuras & rectas & pondera justa & æqualia omnes habeant. Et qui antea dedit tres modios, modò det duos.

XLV. Vt mangones & cociones & nudi homines qui cum ferro vadunt non sinantur vagari & deceptiones hominibus agere.

XLVI. Vt opera servilia diebus dominicis non agantur. Et ut dies dominica à vespera ad vesperam celebretur.

XLVII. Vt omnes fidelitatem promittant Domino Imperatori.

XLVIII. Vt Comites & iudices confiteantur qua lege vivere debeant, & secundum ipsam judicent.

XLIX. Vt beneficia Domini Imperatoris & Ecclesiarum considerentur, ne forè aliquis alodem suum restaurans beneficia destruat.

L. Vt beneficia Saxonum in Francia

Kk ij

considerentur qualiter condirecta sint.

LI. Vt liberi homines pauperes à nullo injustè opprimantur.

LII. Vt omnes parati sint quodocunque Domni Imperatoris iussio venerit.

LIII. Vt Missi ad Domnum Imperatorem venientes & ab eo directi honorabiliter suscipiantur.

LIV. Vt hij qui in mundeburde Domni Imperatoris sunt, pacem & defensionem ab omnibus habeant.

LV. Vt inquiratur si aliquis homo propter justitiam Domni Imperatoris annuntians occisus sit, vel aliquid mali passus sit.

LVI. Vt hij qui per beneficium Domni Imperatoris ecclesiasticas res habent, decimam & nonam dare & Ecclesiarum

restauracionem facere studeant.

LVII. Vt bannus quem per semetipsum Dominus Imperator bannivit sexaginta solidos solvatur. Ceteri verò banni quos Comites & iudices faciunt, secundum legem uniuscujusque componantur.

LVIII. Vt omnes bonos & idoneos Vicedominos & Advocatos habeant & iudices.

LIX. Vt Missi nostri, undecunque necesse fuerit, tam de iustitiis Ecclesiarum Dei, viduarum, orphanorum, pupillorum, & ceterorum hominum inquirant & perficiant, & quodcunque ad emendandum invenerint emendare studeant in quantum melius poterint. Et quod per se emendare nequiverint, in praesentiam nostram adduci faciant.

CAPITVLARE SECVNDVM INCERTI ANNI.

*Nunc primum editum ex veteri codice MS. clarissimi viri Philiberti
de la Mare Senatoris Divionensis.*

CAPITVLA A DOMNO KAROLO IMPERATORE ET FILIO EIVS HLVDOVICO AC SAPIENTISSIMIS IPSORVM EPISCOPIS EXCERTA.

*De commutationibus utilibus permanentis
inutilibusque delendis.*

v. 110. I. **V**biunque commutationes tam tempore nostro quamque genitoris nostri legitimae & rationabiles atque utiles inter Ecclesias Dei factae sunt permanent. Vbiunque verò inutiles & incommode atque irrationabiles factae sunt, dissolvantur, & recipiat unusquisque quod dedit. Vbi verò mortua manus interjacet, aut alia quaelibet causa quae rationabilis non esse videatur inventa fuerit, diligenter describatur & ad nostram notiam perferatur.

De illis qui res Ecclesiae tenent.

v. 190. II. Si quis ecclesiasticam rem tenet, & admonitus iudicium declinaverit, quousque ad discussionem veniat ut rem restituat ecclesiasticam, à communione privetur.

Quod res Ecclesiarum vota sint fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, quibus non solum collata conservanda, sed etiam augenda sunt.

III. Quia juxta sanctorum patrum traditionem novimus res Ecclesiae vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cui non solum habita conservare, verum etiam multa Deo optulante conferre optamus, tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus illius Ecclesiae suspicionem dudum conceptam penitus amoveremus, statuimus ut neque nostris neque filiorum & Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitus divisionem aut jacturam patiantur Ecclesiae.

De praediis Deo dicatis.

IV. Placuit ne praedia caelestium secretorum dicata Deoque tradita à quibus-

dam aliqua occasione vexentur aut invadantur, sed sub immunitatis tuitione perpetua firmitate perdurent. Similiter & homines earum, & omnia quæ eis subiecta esse noscuntur. Si quis contra hæc venerit, componat sicut de immunitate constitutum, & penitentia publica à sacerdotibus usque ad satisfactionem multetur. *De his qui fidelium oblationes auferunt vel vastant, aut sine proprii Episcopi iussione dant vel accipiunt.*

VI. 114. V. Qui fidelium oblationes ab Ecclesiis vel à jure Sacerdotum auferunt, vel ablatas accipiunt, non solum aliena vota dirumpunt, sed & sacrilegium operantur, necnon & Ecclesie Dei fraudatores existunt. Quia Ecclesie aliquid fraudari vel auferri sacrilegium esse à majoribus approbatur.

De privilegiis Ecclesiarum vel Clericorum non corrumpendis.

VI. 103. VI. Ut privilegia quæ Ecclesiis & Clericis ab antecessoribus nostris vel à nobis concessa sunt, semper maneant incorrupta.

De privilegiis Ecclesiarum.

VI. 111. VII. Ut privilegia quæ sacrosanctis Ecclesiis & Clericis à singulis Regibus vel Episcopis ceterisque rectoribus sunt concessa, semper maneant incorrupta.

Quod sacrilegium sit Ecclesie aliquid auferre aut sacerdotibus vel ministris aut ipso sancto cultui locoque injuriam inferre. Cap. ex lege.

VI. 115. 406. VIII. Si quis in hoc genus sacrilegij proruperit ut in Ecclesias earumque res intruens, sacerdotibus ac ministris vel ipso cultui locoque aliquid, quod non oportet, injuriæ inferat, divini cultus injuriam convictus sive confessus reus capitali sententia noverit vindicandum. Nec expectetur ut Episcopus injuriæ propriæ ultionem deponat, cui sanctitas ignoscendi soli gloriam dereliquit. Sitque cunctis non solum liberum sed etiam laudabile factas atroces Sacerdotibus aut ministris injurias veluti publicum crimen persequi ac de talibus reis ultionem mereri.

Quod hi qui prædia ecclesiastica diripiunt vel vastant, sacrilegi sint, exilioque damandi.

VI. 117. 189. IX. Ab omnibus illius usurpationis contumelia depellenda est ne prædia sibi celestium secretorum dicata à quibusdam inruentibus vexentur. Quod si quis præsumpserit, post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos jure promenda

est, exilio perpetuæ deportationis damnetur.

Quod prædones Ecclesie sacrilegi sint, sicut scriptura testimonio comprobatur.

X. Sacrilegi sunt Ecclesie prædones. Vnde & in Concilio Agathensi sub quarto capitulo decretum habetur ita: *Amico quippiam rapere, furtum est; Ecclesie vero fraudari vel abstrahi subripique, sacrilegium.* Omnes enim contra leges facientes, reque Ecclesie diripientes, Ecclesias Sacerdotisque contra divinas sanctiones vexantes, sacrilegi vocantur, atque indubitanter infames sacrilegi que habendi sunt.

Quod ea quæ Domino consecrantur, ad jus ecclesiasticum pertinent.

XI. Ea quæ Domino offeruntur vel consecrantur, ad jus pertinent Sacerdotum. Et sacrilegi sunt omnes qui ea auferunt.

Quod omnia quæ Deo offeruntur, proculdubio & consecrantur.

XII. Omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio & consecrantur. Et non solum sacrificia quæ à Sacerdotibus super altare Domino consecrantur, oblationes fidelium dicuntur, sed quicquid ei à fidelibus offeruntur, sive in mancipiis, sive in agris, vineis, silvis, pratis, aquis, aquarumve decuribus, artificijs, libris, utensilibus, petris, ædificijs, vestimentis, pellibus, laneficijs, pecoribus, pascuis, membranis, mobilibus & immobilibus, vel quæcunque de his rebus ad laudem Dei fiunt, vel supplementum sanctæ Ecclesie ejusque Sacerdotibus atque ornatum præstare possunt, Deo Ecclesieque suæ à quibuscunque ultrò offeruntur, Domino indubitanter consecrantur & ad jus pertinent Sacerdotum. Et quia Christum & Ecclesiam unam personam esse veraciter agnoscimus, quæcunque Ecclesie sunt, Christi sunt, & quæ Ecclesie vel in supradictis vel in quibuscunque speciebus, sive pollicitationibus, sive pignoribus, sive scriptis, sive corporalibus rebus offeruntur, Christo offeruntur. Et quæ ab Ecclesia ejus quocunque commento alienantur vel tolluntur, sive alienando, sive vastando, sive invadendo, sive minorando, sive diripiendo, Christo tolluntur. Et si ab amico quippiam rapere furtum est, præcipuè Christo Domino nostro, qui est Rex Regum & Dominus dominantium, aliquid auferre vel alienare vel subripere vel vastare sacrilegium est. Omnes namque Ecclesie prædones manifestissimè sunt sacrilegi.

Et nullus sacrilegus nisi per puram probatamque atque publicam poenitentiam, & per Ecclesie satisfactionem, Episcoporumque per manus impositionem juxta canonicas sanctiones reconciliationem, regnum Dei possidebit, & non solum a regno Dei sit alienus, sed etiam a liminibus sancte Ecclesie, & precipue ab illius quam laetit, usque ad praedictam satisfactionem extorris efficitur. Talium vero scelerum patreoribus, nisi post praedictam satisfactionem, nec vivis nec mortuis communicare debemus. Quia qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit. Qui autem pecuniam Ecclesie abstulerit, sacrilegium facit. Qui non solum sacrilegi, sed etiam fures sacrilegi & lupi atque homicidae pauperumque necatores sunt, & insuper anathematis vinculo damnati coram Deo & sanctis ejus efficiuntur.

Vt Ecclesiarum privilegia vel facultates sive quicquid ad easdem pertinet nullus invadere presumat.

Vl. 416. XIII. Praecipimus omnibus ditioni nostrae subjectis ut nullus privilegia Ecclesiarum vel monasteriorum infringere, ref-

que Ecclesiarum invadere, vel vastare, aut alienare, vel facultates earum diripere praesumat, nec sine precario possidere percontet. Quia, sicut a sanctis patribus instructi sumus, gravissimum peccatum hoc esse dinoscitur, testante sacra scriptura, quae ait: *Qui abstulerit aliquid patri vel matri, & dicit hoc non esse peccatum, participes homicidae est.* Pater noster sine dubio Deus est, mater nostra, Ecclesia, quae nos in baptismo spiritualiter regeneravit. Ergo qui Christi pecunias & Ecclesie fraudat vel rapit, sive vastat, vel alienat, homicida ante conspectum justis iudicis esse deputabitur. De quo quidam sapientum dicit: *Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit. Qui autem pecuniam Ecclesie abstulerit, sacrilegium facit.*

Quod homicidae ante Deum deputantur qui res Ecclesie vastant.

XIV. Volumus omnes scire quod qui Christi & Ecclesie pecunias auferunt, resque ejus fraudant, rapiunt, vastant, vel diripiunt, homicidae ante Deum esse deputantur, quia res pauperum, quos Ecclesia pascere debet, diripiunt.

CAPITVLARE TERTIVM INCERTI ANNI.

Nunc primum editum ex eodem veteri codice Divionensi MS.

CAPITVLA A DOMNO KAROLO ET FILIO EIVS
HLVDOVVICO AC SAPIENTISSIMIS IPSORVM
EPISCOPIS EXCERTA.

De his qui putaverunt idcirco praecipuum esse non ire ad pugnam Sacerdotes ut honor eis mimeretur.

VII. 141. I. **Q**uia instigante antiquo hoste adivimus quosdam nos suspectos habere propterea quod concessimus Episcopis & Sacerdotibus ac reliquis Dei servis ut in hostes nisi duo aut tres a ceteris electi, & Sacerdotes similiter perpauci ab eis electi, non irent, sicut in prioribus nostris continetur capitularibus, nec ad pugnam properarent, nec arma ferrent, nec homines tam Christianos quam paganos negarent, nec agitadores sanguinum fie-

rent, vel quicquam contra canones facerent, quod honores Sacerdotum & res Ecclesiarum auferre vel minorare eis voluissimus, quod nullatenus facere velle vel facere volentibus consentire omnes scire cupimus. Sed quanto quis eorum amplius suam normam servaverit, tanto eum plus honorare & cariorem habere volumus. Et ut haec certius credantur & per futura tempora conserventur, praecipimus ut nullus res Ecclesie nisi precario possideat. Et postquam ipsae precariae finitae fuerint, faciant potestative speculatores Ecclesie utrum elegerint, ut aut ipsas res recipiant, aut posteris eorum sub preca-

rio & censu habere permittant; ita tamen ut ipsi proprias & utiles res eidem Ecclesiis, de quarum Ecclesiarum jure esse videntur, legaliter tradant. Et sic à rectoribus Ecclesiarum precarie, si renovanda sunt, canonicè renoventur. Novimus ergo multa regna & Reges eorum propterea cecidisse quia Ecclesias expoliaverint, resque earum vastaverunt, abstulerunt, alienaverunt, vel diripuerunt, Episcopisque & Sacerdotibus atque, quod magis est, Ecclesiis eorum abstulerunt, & pugnantibus dederunt. Quapropter nec fortes in bello nec in fide stabiles fuerunt, nec victores extiterunt; sed terga multi vulnerati & plures interfecti verterunt, regnaque & regiones &, quod pejus est, regna caelestia perdidērunt, atque propriis hereditatibus caruerunt & hæcenus carent. Quæ omnia vitantes, nec talia facere, nec consentire, nec infantibus aut successoribus nostris exemplum dare volumus; sed quantum valemus & possumus, adjuncto Leonis Papæ & omnium Episcoporum, quorum consilio usi hoc egimus, spiritu nostro spiritui, per Deum & omnium sanctorum merita prohibemus contestamurque ne talia faciant vel facere volentibus consentiant, sed adjutores & defensores atque sublimatores Ecclesiarum & cunctorum servorum Dei pro viribus existant, ne in foveam in quam prædicti Reges & regna ceciderunt cadant, aut in profundum, quod absit, inferni demergantur. Et ut hæc devotius per futura tempora conserventur, præcipientes jubemus ut nullus tam nostris quam futuris temporibus à nobis vel successoribus nostris ullo umquam tempore, absque consensu & voluntate Episcoporum in quorum parochiis esse noscuntur, res Ecclesiarum petere aut invadere vel vastare aut quocunque ingenio alienare præsumat. Quod si quis fecerit, tam nostris quam & successorum nostrorum temporibus pœnis sacrilegij subiaceat, & à nobis atque à successoribus nostris nostrisque Indicibus vel Comitibus sicut sacrilegus & homicida vel fur sacrilegus legaliter puniatur, & ab Episcopis nostris anathematizetur, ita ut mortuus etiam sepultura & cunctis Dei Ecclesiæ precibus & oblationibus careat, nec elemosynam suam quisquam recipiat. Quod autem maximum sacrilegium sit res Ecclesiæ auferre, invadere, alienare, vastare, vel subripi, maxime omnes scripturæ divinæ testantur; & beatus Symma-

chus Papa synodali sententia cunctos feriendo dicit: *Iniquum est, inquit, & sacrilegij instar ut quæ vel pro salute vel pro requie animarum unusquisque venerabili Ecclesiæ pauperum causa contulerit, aut ceritè reliquerit, ab his quibus maxime servare conveniat auferri aut in aliud transferri.* Et multa sanctorum canonum decreta & sanctorum patrum edicta hæc eadem testantur, quæ scrutari & scire cupientibus perfacile patent.

De sceleribus nefandis ob quæ regna percussa sunt, ut penitus caveantur.

II. Prohibemus omnino sub pœna sac. VII. 143. crilegij generaliter omnibus cunctorum Ecclesiarum rerum invasions, vastationes, alienationes, sacerdotumque & reliquorum servorum Dei oppressiones, vexationes, atque cunctorum generum injurias, necnon & cunctis utriusque sexus hominibus adulteria, fornicationes, sodomiticæque luxurias, atque incesta, vel cuncta illicita conjugia, homicidia, injusta perjurya, falsa testimonia, & omnia illicita pro quibus non solum regna & Reges sed etiam homines in eis commanentes perire cognovimus. Sed quia, Deo auxiliante, per merita & intercessionem sanctorum servorumque Dei, quos sublimare & honorare curavimus atque curamus, hæcenus nos & successores nostri regna & regiones acquisivimus & victorias multas habuimus, deinceps summo opere omnibus nobis providendum est ne pro prædictis illicitis & spurcissimis luxuriis, his, quod absit, careamus. Nam multæ regiones quæ rerum Ecclesiarum invasions, vastationes, alienationes, vexationesque, & Sacerdotum reliquorumque servorum Dei oppressiones vel quascunque injurias, quæ jamdicta illicita & adulteria vel sodomiticam luxuriam vel commixtionem meretricum sectatæ fuerunt, nec in bello seculari fortes nec in fide stabiles persistenterunt. Et qualiter Dominus talium criminum operatoribus ultimas pœnas per Sarracenos & alios populos venire & favere permisit, cunctis earum gestas legentibus liquet. Et nisi nos ab his caveamus, similia nobis supervenire non dubitamus; quia vindex est Dominus ex his omnibus. Quapropter sciat unusquisque nobis subiectus, qui in uno ex his repertus atque convictus fuerit, & honores, si habet, omnes perdere & in carcerem se usque ad justam emendationem atque publicam satisfactionem retrudi & ab

omni fidelium confortio fieri alienum. Valde enim cavenda est illa fovea in quam alios cecidisse cognovimus.

De rebus ecclesiasticis absque iustione proprii Episcopi non dandis.

VII. 267. III. Placuit ut Episcopi rerum Ecclesiarum in omnibus juxta sanctorum canonum sanctiones plenam semper habeant potestatem. Nullus eas dare, vastare, vel accipere absque proprii Episcopi audeat iustione. Nullus eas invadere vel vastare aut quoquo modo deteriorare presumat. Nam devastantibus Ecclesias earumque res nihil aliud intelligimus quam contra illum æterni imperij Deum ejusque majestatis homines movere certamen, cum illæ ades illi die nocteque famulentur & illi sint consecrata. Vobis ergo vastantibus easque invadentibus denuntiamus ne ab illo, si se commoveat, vastentur & disperdantur cujus percussio- nem montium dorfa ferre non possunt. Nos verò ista nec agere volumus nec facere volentibus consentire, ne nos, quod absit, perdamus aut se perdere volentibus consentiamus. Quapropter precipimus ut si quis ex jure ecclesiastico hæcenus nostra largitate aliquid possedit, si illa deinceps habere voluerit, ad proprios Episcopos veniat, & ab eis, & à propositis Ecclesiarum unde esse videntur, quocumque modo iuste potuerit ea impetrare satagat, & nihil ex eis aliter ambiat aut concupiscat vel accipiat, ne cupidus sanctarum rerum ignis, qui in eis est, eos favillosius exurat. Vnde & in sacris canonibus spiritu Dei conditis decretum habetur ita: *Si quis ablata dederit vel acceperit præter Episcopum vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit anathema sit.* Scimus enim anathematizatos homines & in presenti seculo infames esse ac perditos & à confortio fidelium in omnibus absque pane & aqua fieri alienos, atque si absque Ecclesie satisfactione de hac vita recesserint, à regno Dei fore extorres. Quam foveam cavere dissimulans vel recusans nostra se sciat per omnia carere societate. Quia non solum qui faciunt, sed qui facientibus prava consentiunt, rei sunt. Satius enim nobis est regnum non habere terrenum quam æternum perdere. Plus verò me credo posse Deum per suorum merita sanctorum adjuvare quam omnem militiam seculorum. Quapropter omnes scire cupimus, si super his quibus fruimur bonis universum mun-

dum lucrari potuissimus, nostram vestrasque animas perdere voluissimus, nec se predictis cupiditatibus perdere volentibus assentire. Testante namque evangelica tuba didicimus nihil prodesse homini universum mundum lucrari, si anima sua detrimentum patiatur. Et iterum: *Quam dabit homo commutationem pro anima sua.* Et iterum: *Ibunt hi in supplicium sempiternum, iusti autem in vitam æternam.*

De his qui res Ecclesie à Principibus petunt, ut irrita habeantur que obtinent, & ipsi communionem priventur. Ex Concilio Arvernensi K. III.

IV. Qui reicolam Ecclesie petunt à VII. 167. Regibus, & horrendæ cupiditatis impulsu⁴⁰⁹ egentium substantiam rapiunt, irrita habeantur que obtinent, & à communionem Ecclesie cujus facultatem auferre cupiunt excludantur.

Vt hi qui res Ecclesie invadunt, vastant, vel diripiunt, si monente Episcopo non se correxerint, communionem priventur. Ex Concilio Arvernensi K. XIV.

V. Si quis cujuscunque munuscula Ecclesie sanctis scripturarum titulis collata nefaria calliditate abstulerit, fraudaverit, invaserit, retentaverit, atque suppresserit, & non statim à Sacerdote communitus Deo collata reddiderit, ab Ecclesie catholice communionem pellatur.

De his que à prioribus Principibus circa Ecclesiarum utilitates sunt ordinata, ut in mota permanent.

VI. Ea que circa catholicam legem^{VII. 167.} vel olim ordinavit antiquitas, vel parentum nostrorum auctoritas religiosa constituit, vel nostra serenitas roboravit, novella superstitione submota, integra & in violata custodiri precipimus.

Vt ab Ecclesie societate extorris habeatur quicunque ejus rebus damnum intulerit.

VII. Vt nullus Episcoporum aut cu-^{VII. 167.} juslibet ordinis Clericus vel alia quæcunque persona quibuslibet conditionibus seu in uno regno seu in alio positas alterius cujuscunque Ecclesie res aut petat aut presumat accipere. Quod si fecerit, tandiu habeatur à communionem altaris vel ab omnium fratrum ac filiorum caritate suspensus donec ipse Ecclesie cujus directo ordine juris est ablata restituat.

De privilegiis Ecclesiarum inlibatè servandis.

VIII. Privilegia atque præcepta Ecclesiarum manere semper incorrupta precipimus, & quicquid ab antecessoribus vel parentibus nostris circa sacrosanctum

rum Ecclesiarum utilitates constitutum est, vel quæ singuli quique antistites pro caulis ecclesiasticis impetrarunt, sub pœna sacrilegij jugi solidata æternitate serventur.

De rebus Ecclesie à nullo injustè retentandis vel diripiendis.

VI. 336. IX. Ne cui liceat res vel facultates Ecclesiarum aut monasterijs vel xenodochijs pro quacunque elemosyna cum iustitia delegatas retentare, alienare, atque subtrahere. Quòd si quis fecerit, tanquam necator pauperum, antiquorum canonum sententis constrictus, ab Ecclesia liminibus excludatur quandiu ab ipso ea quæ sunt ablata aut retenta reddantur.

Vt ecclesiastica jura semper inlibata permaneant.

VII. 445. X. Monemus ut jura Ecclesiarum, sicut à patribus divinitus inspiratis sunt ordinata, inviolata permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiscat, nec per alterius imitationem suum aliquis querat augmentum.

De Ecclesijs & dotibus earum, ut ad Episcopi semper dispositionem pertineant.

VII. 468. XI. Placuit ut omnes Ecclesie cum dotibus & omnibus rebus suis in Episcopi proprij potestate consistant, atque ad ordina-

tionem vel dispositionem suam semper pertineant.

De his quæ ab antecessoribus nostris circa cultum divinum statuta fuerunt, ut semper inlibata permaneant.

XII. Quæcunque à parentibus nostris diversis sunt statuta temporibus manere inviolata atque incorrupta circa sacrosanctas Ecclesias præcipimus. Nihil igitur à privilegijs immutetur, omnibusque qui Ecclesijs serviunt tutio deferatur. Quia temporibus nostris addi potiùs reverentiæ cupimus quàm ex his quæ olim præstita sunt immutari.

Qualiter hæc statuta servanda sint, & de his qui hæc contempnunt, sive Clericis, sive laicis, quid agendum sit.

XIII. Has omnes constitutiones ecclesiasticas, quas summam breviterque perstrinximus, sicut plenius in canone continentur, manere perenni stabilitate sancimus. Si quis ergo Clericus aut laicus harum functionum obediens esse noluerit, si Clericus fuerit, excommunicationi subjaceat. Si verò laicus fuerit & honestioris loci persona, medietatem facultatum suarum amittat filci viribus profuturam. Si verò minoris loci persona est, amissione rerum suarum multatus in exilio deputetur.

CAPITVLARE QVARTVM INCERTI ANNI.

CAP. I.

DE ordinatione ecclesiastica & restauratione Ecclesiarum Dei omnes generaliter habeant bonam providentiam.

II.

Vt pacem & concordiam habeant ad invicem fideles nostri.

III.

Quomodo marcha nostra sit ordinata, & quæ per se fecerunt confiniales nostri specialiter istis præteritis annis.

IV.

De placito condicto ad marcham necesse est ut omnimodis ex omni parte sicut ordinatum fuerit unusquisque conveniat.

V.

De illis hominibus non recipiendis à Marchionibus nostris qui seniores suos fu-

Tom. I.

giunt pro damna quæ eis facta habent.

VI.

De pravjs Iudicibus, Advocatis, Vicedominijs, Vicarijs, Centenarijs, vel reliquis actoribus malevolis non habendis.

VII.

De liberorum hominum possibilitate, ut juxta qualitatem proprietatis exercitare debeant.

VIII.

Vt nullus consentiat suis hominibus ad malefaciendum infra patriam de eo quòd dicunt se non posse habere homines ad marcham defendendam, si eos bene distringunt.

IX.

De vassis regalibus, ut honorem habeant, & per se aut ad nos aut ad filium nostrum caput teneant.

L I

X.

De obsidibus, quòd bene non custodiunt, & ab eis fugiunt.

X I.

De illis qui necessitatem patiuntur, ut meliorem habeant consolationem ad eorum iusticiam.

X II.

Vt per placita non fiant banniti homines, excepto si aliqua proclamatio super ali-

quem venerit, aut certè si scabinus aut iudex non fuerit, & pro hoc condemnati illi pauperiores non fiant.

X III.

Vt haribannum aut aliquod collectum pro exercitali causa Comites de liberis hominibus recipere aut inquirere non presument, excepto si de palatio nostro aut filij nostri Missus veniat, qui illum haribannum requirat.

Lib. III.
leg. Lange-
bard. tit. 6.
c. 1.

CAPITVLARE QVINTVM

INCERTI ANNI

S I V E

CAPITVLARE ADMONITIONIS AD EPISCOPOS.

Nunc primum editum ex schedis clarissimi viri Iacobi Sirmondi Societatis Iesu.

C A P. I.

Primò omnium admonendi sunt de rectitudine fidei suæ, ut eam & ipsi teneant & intelligant, & sibi subiectis populis vivo sermone annuntient. Et unusquisque eos quos habet in suo ministerio cognoscat, sive viros, sive feminas, ut noverit singulorum confessiones & conversationem; quia pro omnibus redditurus est rationem Deo.

I I.

Secundò, ut ipsi sacerdotes talem ostendant suam conversationem subiectis sibi populis quæ imitabilis sit, videlicet, sicut Apostolus dixit, in castitate, in sobrietate, ut non deserviant gulæ & cupiditati huius seculi, ut quod alios monent observare in se ipsis ostendant, ut caveant se ab omni avaritia & cupiditate, quia multi die noctisque laborant ut acquirendo temporalia, res videlicet, mancipia, vinum, & annonam, cum usura, à qua & Deus prohibet & omnis scriptura divina & sancti canones, necnon mulierum declinent confortium, & secum habitare non permittant, ut auctoritas est canonica.

I I I.

Tertiò, ut orationem dominicam, id est, Pater noster, & Credo in Deum,

omnibus sibi subiectis insinuent, & sibi reddi faciant tam viros & feminas quamque pueros.

I V.

Quartò. Vt ipsi Presbyteri à comestationibus, potationibus, ut Apostolus monet, se subtrahant, cum quidam illorum cum quibusdam vicinis suis utantur usque ad mediam noctem & eo amplius cum ipsis bibendo moratur. & qui religiosi & sancti esse videntur. Nam quidam tunc ibi manent, sed tamen saturati vel ebrij revertuntur ad Ecclesias suas, & neque in die neque in nocte officium Deo in Ecclesia sibi credita persolventur. Nonnulli vero in eodem loco ubi ad convivium pergunt dormiunt.

V.

Quintò. Vt ipsi Presbyteri tales scolarios habeant, id est, ita nutritos & insinuos, ut si fortè ei contingat non posse occurrere tempore competenti ad Ecclesiam suam officij gratia persolvendi, id est, tertiam, sextam, nonam, & vespas, ipsi scolarij & signum in tempore suo pulsant & officium honestè Deo persolvant.

V I.

Sextò. Vt diligenter rescias post ordinationem uniuscujusque Presbyteri quantum quisque fecerit in suo ministerio.

quia qui ante ordinationem pauperes fuerunt, post ordinationem verò de rebus cum debuerant Ecclesiis servire emunt sibi alodium & mancipia & ceteras facultates, & neque in sua lectione aliquid profecerunt, neque libros congregaverunt, aut ea quæ pertinent ad cultum religionis augmentaverunt, sed semper comitiis & contritionibus & rapina vivunt.

VII.

Septimò. Ut domesticos suos, id est, eos qui cum ipsis sunt in sua mansione, sive scolarios, sive alios servientes, diligentissimè prævidere studeant ab omnibus vitiis, & maximè de ebrietatibus & luxuriis & variis immunditiis. Nam, sicut dicit Apostolus, qui domesticorum suorum

curam negligit, aliorum non velle poterit prodesse conversationi.

VIII.

Octavò. Ut hospitales sint: quia multi, qui sciunt hospitem supervenire ad Ecclesiam suam, fugiunt. Apostolus jubet & cetera scriptura divina sectando sequi. Illi è contrario faciunt, & pauperibus subvenire metuant.

IX.

Nonò. Iubet Apostolus omnibus fidelibus ut sermo noster in gratia sit semper sale conditus, id est, ut ea loquatur Christianus quæ religioni serviunt, unde aliquis mentem condire possit, & à putredine peccatorum emundare. Si omnibus fidelibus. . . . . Cetera desunt.

CAPITVLARE PIPPINI REGIS ITALIÆ.

Datum, ut videtur, anno Christi DCCXCIII. post sedatam
feditiorem Italicam ejusque auctores punitos.

Nunc primùm editum ex duobus antiquis codicibus manuscriptis, uno bibliotheca
Thuana, altero monasterij Sangallensis.

INCIPIUNT CAPITVLA.

1. De justitiis generalibus.	15. Ne laici homines teneant Ecclesias baptismales.
2. De monachis qui de Francia veniunt.	16. De Advocatis sacerdotum.
3. De Presbyteris qui de alia provincia veniunt.	17. De diversis generationibus hominum qui in Italia commanent. Et de statu ingenuitatis.
4. De his qui ad palatium veniant, vel inde vadant.	18. De compositionibus quæ ad palatium pertinent.
5. De illis hominibus qui seniores suos dimittunt.	19. De monasteriis & xenodochiis regalibus.
6. De hominibus libellariis.	20. De rebus forsactis.
7. De Ecclesiis baptismalibus.	21. De eo cujus res in elemosyna date sunt.
8. De immunitatibus conservandis.	22. De jure filio in res servorum quos pater fecit liberos.
9. De viis & pontibus emendandis.	23. De auctoritate legis & consuetudinis.
10. De feminis quarum mariti in Francia sunt.	24. De potestate vendendi & donandi in femina.
11. De Missis per singula monasteria dirigendis.	25. De mancipiis palatij & Ecclesiarum.
12. Quod nulli homini sua testimonia tollenda sunt.	26. De liberis hominibus ad servilia opera non cogendis.
13. De liberis hominibus Longobardis.	27. De aldiombus palatij.
14. De xenodochiis.	28. De fugitivis.

Tom. I.

Ll ij